

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ
ІМЕНІ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ**

СПЕЦІАЛЬНИЙ КУРС

ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ЦИМБАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

**Методична розробка за тематикою творчого мистецького проекту
Кужби Михайла Дмитровича**

Творчий керівник:
Снедков І.І.,
заслужений діяч мистецтв
України, професор

Науковий консультант:
Ніколаєвська Ю.В.,
доктор мистецтвознавства,
професор

Харків – 2023 р.

Анотація. Спеціальний курс «Історія світової цимбальної культури» має надати здобувачеві системні знання з історії цимбального світового мистецтва, націлені на формування розуміння жанрово-стильових процесів в виконавському мистецтві сучасності та на поштовх до практичного втілення різних творчих пошуків в виконавській та викладацькій діяльності здобувачів вищої мистецької освіти України.

Курс розрахований на здобувачів I-II освітньо-професійного/наукового рівня вищої освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 025 «Музичне мистецтво». Тривалість курсу – 1 семестр.

Мета курсу – представити різноманіття видів цимбалоподібних інструментів, стилів та жанрів світового цимбального мистецтва сьогодення на прикладі музичних творів композиторів (від бароко до сучасності) та виконавської творчості представників різних національних шкіл.

Після проходження курсу здобувачі повинні **знати:**

- історичні етапи розвитку світового цимбального мистецтва;
- типологію та будову цимбалоподібних інструментів (від інструментів минулого до цимбалів сучасного виконавства);
- напрями та жанри сучасного цимбалознавства;
- класифікацію жанрової системи цимбального мистецтва світу, зокрема українського;
- цимбальну творчість світових національних композиторських шкіл;
- стильові напрями цимбального виконавства XX-XXI ст.;
- характерні риси різних національних цимбальних шкіл світу та творчість яскравих представників.

Після проходження курсу здобувачі повинні **уміти:**

- окреслити історичні етапи розвитку світового цимбального мистецтва;
- розрізняти різновиди цимбалоподібних інструментів сучасності за будовою, назвою, побутуванням;
- надати характеристику сучасному цимбалазнавству;
- систематизувати музичні жанри як в творчості одного композитора, так і в композиторській національній школі в цілому;
- надати стильовий аналіз творчості окремих виконавці;
- охарактеризувати національну школу виконавства на цимбалах;
- пояснити роль творчої особистості у становленні мистецьких процесів (виготовлення інструментів, формування школи, появи нових музичних творів тощо).

Зміст спецкурсу

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. «Минуле та сучасність світового цимбального мистецтва: генезис, будова, різновид, наукова думка, школа, жанрова система»

1. Історичні етапи розвитку цимбалоподібних інструментів.
2. Цимбальна типологія та органологія. «Ономастичний принцип» класифікації цимбалоподібних інструментів світу (за Т. Бараном).
3. Виготовлення цимбалоподібних інструментів. Роль особистості.
4. Напрямки сучасного цимбалознавства. Національні методичні школи гри на цимбалах.
5. Світові виконавські цимбальні школи сучасності. Історія та роль Світового конгресу цимбалістів.

6. Глобалізаційний процес інтеграції цимбальних шкіл. Перспективи розбудови національної української цимбальної школи.

7. Різновиди цимбалів в Україні як основа типології виконавського мистецтва. Досконалість та потенціал цимбалів системи Шунди (концертних цимбалів).

8. Класифікація жанрової системи цимбальної творчості українських та європейських композиторів для концертних цимбалів. Порівняльний аналіз.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. «Світова цимбальна культура: стилі та персоналії»

1. Стильові напрями світового цимбального виконавства: від національних традиції до творчих колаборацій.

2. «Колорит» цимбального виконавського мистецтва Східної та Західної Азії. Сучасні митці: Малек Госсейн (Malek Hossein), Сассон Менаше (Sasson Menache), Лі Лінглінг (Li Lingling), Лю Юнінг (Yuening Liu). Відкритість до нового.

3. Виконавське мистецтво американських цимбалістів. Сучасне звучання «Hammered dulcimer»: Тед Йодер (Ted Yoder), Джошуа Мессік (Joshua Messick).

4. Значення «Hackbrett» в німецькій музичній культурі. Рівнозначне використання в барокової та традиційній музиці. Карл-Хайнц Шикгауз (Karl-Heinz Schickhaus), Руді Цапф (Rudi Zapf).

5. Роль зародження та становлення угорського цимбального професіоналізму для розбудови європейських шкіл виконавства на цимбалах системи Шунди. Видатні особистості: Аладар Рац (Aladar Racz), Іда Тар'яні Тот (Ida Tarjani Toth), Геза Аллага (Geza Allaga), Вікторія Геренчар (Victoria Herencsar), Єно Лістеш (Jeno Lisztes).

6. Особистість румунського цимбаліста Тоні Йордаке: світове визнання та «еталон» цимбального виконавства. «Потужність та блискучість» молдавської цимбальної школи в світовому контексті.

7. Цимбальне мистецтво словацької школи виконавства: на перехресті національних традицій. Сучасні виконавські тенденції. Михайло Захарія (Mikhaýlo Zakhariya), Зузана Страчінова (Zuzana Stracinova).

8. Українська школа виконавства сучасності: регіональна специфіка та національна єдність. «Завойовування» світового мистецького простору. Георгій Агратіна (Heorhii Ahratina), Тарас Баран (Taras Baran), Андрій Войчук (Andrii Voichuk), Ігор Брухаль (Ihor Brukhal).

Форми навчання

У процесі вивчення спецкурсу здобувачі вищої освіти відвідують аудиторні заняття (лекції та практичні/семінарські заняття). Обов'язковими є демонстрація презентацій за темою, порівняльний виконавський аналіз на рівні національних та регіональних шкіл виконавства тощо. У процесі самостійної роботи здобувачі поглиблено вивчають матеріал навчальної дисципліни, виконують запропоновані завдання.

Тематика семінарських занять

1. Світове ансамблеве музикування за участю цимбалів: стильові напрями та персоналії.
2. Функція та місце цимбалів в національних колективах різних європейських країн.

Питання для самостійної роботи

1. Цимбалоподібні інструменти в художньому мистецтві.
2. Історія та роль клейзмерської культури для цимбального виконавства.

3. Використання цимбалів в симфонічних партитурах композиторів XIX-XXI ст.

4. Стильвий напрям XXI ст. «crossover» за участю цимбалів.

5. Сучасний стан традиційних цимбалів на теренах України.

Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю

1. Перерахуйте історичні етапи розвитку цимбалоподібних інструментів.

2. Надайте класифікацію різновидів цимбалоподібних інструментів світу за «ономастичним принципом» Т. Барана.

3. Чи важлива роль особистості в історії індивідуального та серійного виготовлення цимбалів? Наведіть приклад з історії.

4. Які існують напрями цимбалознавства?

5. Назвіть жанри сучасного українського цимбалознавства.

6. Перерахуйте сучасні національні цимбальні школи. Назвіть яскравих представників (виконавців, викладачів, композиторів).

7. Які ви вбачаєте перспективи розбудови української національної цимбальної школи?

8. Приведіть приклад інтеграційних процесів в світовому цимбальному мистецтві.

9. Назвіть різновиди цимбалів в Україні та їх сферу використання.

10. Окресліть жанрову систему композиторської творчості України.

Принципи класифікації.

11. Назвіть стильові напрями світового цимбального виконавства.

12. Охарактеризуйте стильові напрями українського цимбального виконавства. Назвіть яскравих представників.

13. Дайте характеристику окремим національним школам виконавства. Їх значення для світового мистецтва.

14. Проаналізуйте цимбальну творчість яскравого представника однієї із ознайомих національних шкіл світу.
15. Визначте роль угорського цимбального професіоналізму в розбудові світового цимбального мистецтва.
16. Значення творчості Тоні Йордаке для визнання цимбального виконавства в світі.
17. Охарактеризуйте українську національну школу виконавства.
18. Українська національна школа виконавства: регіональні особливості. Яскраві представники.

Рекомендована література

1. Баран Т. Вплив народного цимбального професіоналізму у формуванні виконавського процесу на концертних цимбалах системи «Шунда». *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку: збірник наукових праць*. Рівне : РДГУ, 2005. Вип. 10. С. 95–101.
2. Баран Т. Концертні цимбали : історико-теоретичний та методологічно-виконавський підходи : дис... канд. мистецтвознав. : 17.00.03. НАН України, Інст. мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2003. 197 с.
3. Баран Т. Цимбали та музичний професіоналізм: підручник. Львів : Афіша, 2008. 224 с.
4. Берегова О. Музично-виконавські школи України : етапи становлення у ХХ столітті. *Музична культура України 20 – 30-х років ХХ ст. : тенденції і напрямки. Наук. вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2008. Вип. 67. С. 132–149.
5. Бортник Є. Струнний інструментарій Слобідської України в минулому і сучасному. *Музична Харківщина : збірник праць колективу авторів*

- Харківського інституту мистецтв імені І.П. Котляревського. Харків : Харківська типографія № 13, 1992. С. 191–206.*
6. Гулянич Ю. Композитор Богдан Котюк. Грані творчої особистості. За наук. ред. канд. мистецтвознавства, проф. Т. М. Барана. Львів : Афіша, 2008. 159 с.
 7. Гуцал В. Грає оркестр українських народних інструментів. Київ : Мистецтво, 1978. 167 с.
 8. Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) : підручник. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2005. 420 с.
 9. Давидов М. Проблеми розвитку академічного народно-інструментального мистецтва в Україні. Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 1998. 240 с.
 10. Жарков О. Художній переклад в музиці : проблеми і рішення : автореф. дис... канд. мистецтв. Київська державна консерваторія ім. П.І. Чайковського. Київ : КДК, 1994. 27 с.
 11. Йоркіна Є. Специфічні особливості виконання та інтерпретації музичних творів інструменталістами різних типів. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Музичне виконавство*. Вип. 2. Київ, 1999. С. 107–118.
 12. Катрич О. Стиль музиканта-виконавця (теоретичні та естетичні аспекти). Дослідження. Дрогобич : Відродження, 2000. 100 с.
 13. Костенко О. Деякі тенденції використання цимбалів у творчості харківських композиторів. Матеріали міжвузівської науково-методичної конференції професорсько-викладацького складу. *Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство*. Вип. 3. Харків : Стиль, 2001. С. 68–78.
 14. Кречун В. Методэ де цамбал. Кишинэу : Литература артистикэ, 1982. 164с.

15. Кужба М., Юрченко О. Олена Костенко : фундатор харківської цимбальної школи. Аспекти історичного музикознавства : зб. наук. ст. Вип. XXII : До 95-річчя кафедри народних інструментів України. Харків. нац. ун-т мистецтв імені І.П. Котляревського; ред.-упоряд. Романюк І. А. Харків, ХНУМ, 2021. С. 135–150.
16. Кужба М. Цимбали в системі народно-інструментального виконавства України : на пошану Тараса Барана та Олени Костенко. *Народно-інструментальне мистецтво на зламі XX – XXI НЗ0 століть : збірник матеріалів та тез XV міжнародної науково-практичної конференції (ДДПУ ім. І. Франка, 3 грудня 2021 р.)*; редактор-упорядник А. Душний. Дрогобич : По світ, 2021. С. 93–97.
17. Кужба М. Цимбальна творчість Олександра Тимофєєва : виконавський аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*; редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 60. Том 2. С. 90–95.
18. Мельничук С. Учитель. Творчий портрет фундатора волинської цимбально-педагогічної школи Романа Скіри : монографічний посібник. Рівне, 2007. 155 с.
19. Незовибатько О. Українські цимбали. Київ: Музична Україна, 1976. С. 57.
20. Незовибатько О. Школа гри на українських цимбалах. Київ : Мистецтво, 1966. 301 с.
21. Положення про Другий Всеукраїнський конкурс цимбалістів імені Олени Костенко. ХНУМ імені І.П. Котляревського, 2022. 6 с.
22. Світова асоціація цимбалістів. 6-й Світовий конгрес цимбалістів. *Довідник учасників : наук. зб.* Львів : Кобзар, 2001. 72 с.

23. Сідлецька Т. Практична культурологія. Історія народно-оркестрового виконавства України : навч. Посібник. Вінниця : ВНТУ, 2011. 73 с.
24. Сумарокова В. Виконавська школа як об'єкт дослідження : до визначення поняття. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : зб. статей*, Вип. 40, книга 10. Київ, 2004. С. 180–190.
25. Теуту І. Теоретичні основи транскрипції в репертуарі цимбаліста. *Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського*. Випуск 110. К., 2014. С. 200–211.
26. Теуту І. Транскрипція в українському цимбальному мистецтві : історичний та теоретичний аспекти : автореф. дис. ... канд. мист. Київ, 2016. 19 с.
27. Тормахова В. Неакадемічна музика: проблеми дефініції та сутнісні виміри. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : Мистецтвознавство. №1, 2019. С. 21–27.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUm_2019_1_5
28. Хай М. Музично-інструментальна культура українців (фольклорна традиція) : дис... д-ра наук: 17.00.03, 2008. 619 с.
29. Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу. Друга редакція; упоряд., підг. тексту, покажч. О. О. Савчук; післямови І. Мацієвського, В. Мішалова, М. Хая. Харків : Видавець Савчук О. О., 2012. 512 с.
30. Шип С. Музична форма від звуку до стилю : навч. посібник. Київ, 1998. 368 с.
31. Юрченко О. Жанрово-стильові засади професійного цимбального мистецтва України : автореф. дис. ... канд. мист. Харків, 2015. 18 с.
32. Allaga G. *Cimbalomiscola I*. Budapest, 1912. 46 ol.
33. Allaga G. *Cimbalomiscola II*. Budapest, 1889. 86 ol.
34. Allaga G. *Cimbalomiscola III*. Budapest, 1889. 82 ol.
35. Allaga G. *Cimbalomiscola IV*. Budapest, 1889. 74 ol.

36. Craciun V. 15 aranjamente muzicale : din tezaurul muzicii universal. Chisinau : Editura Cartea Moldovei, 2002. 112 p.
37. Hartman Arthur. The Czimbalon Hungarys national instrument. *Musical Quarterly* 2. 1916. P. 590–600.
38. Herencsar V. Cimbalomos osök nyomaban. 1.kötet. Allaga Geza. Budapest, 2001. 126 ol.
39. Herencsar V. Svet Cimbalu. Slovenska cimbalova asociacia, 2019. 202 ol.
40. Hornbostel E. Systematik der musikinstrumente. Режим доступа : <http://www.oberlin.edu/faculty/rknight/Organology/H-S-1914-German.pdf>, свободный.
41. Iordache Toni. Режим доступа : http://www.asphalt-tango.de/records/iordache/artist_more.html, свободный.
42. Knijff van der J. Cimbalist Giani Lincan promoot klassieke muziek op zigeunerinstrument. Режим доступа : http://www.refdag.nl/muziek/cimbalist_giani_lincan_promoot_klassieke_muziek_op_zigeunerinstrument_1_760601, свободный.
43. Kretu S. Piese pentru tambal si pian. Chisinau : Lumina, 1990. 140 s.
44. Leach John. The cimbalom. *Music and letters* 53. 1972. P. 134–142.
45. Luta V. Fantezie : Caiet pentru tambal 4. Chisinau : Grafema–Libris, 2006. 162 p.
46. Luta V. Reflectare : Caiet pentru tambal 3. Chisinau : Grafema Libris, 2004. 143 p.
47. Nikolaievskaja, Y.; Paliy, I.; Denysenko, I.; Cherednychenko, O.; Kuzhba, M.; Cherniavskiy I.; Wang, Youjie; Zeng, Qian. Style paradigm of the instrumental etude genre. *Ad Alta-Journal of interdisciplinary research*. Vol.13. Issue 2 (Special Issue SI). P. 18-25.
48. Schunda V.-J. A czimbalom története. Budapest, 1907. 91 ol.

49. Tarjani Toth I., Falka J. Cimbalom iskola I. Budapest : Editio Musica, 1958. 109 ol.
50. Tarjani Toth I., Falka J. Cimbalom iskola II. Budapest : Editio Musica, 1967. 144 ol.